

Съфинансирано от
Европейския съюз

ИНИЦИАТИВИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА РАДИКАЛИЗАЦИЯТА В УЧИЛИЩА, КОЛЕЖИ И УНИВЕРСИТЕТИ В ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

Андрю Станифорт

София, 2026

Резюме

Терористичните организации, които действат днес в цяла Европа, умишлено се насочват към младите хора, като вече има случаи на лица на възраст едва 13 години, замесени в дейности, свързани с тероризъм. Средата, в която младите хора често се намират по време на своето образование, включително училища, колежи и университети, играе важна роля в това да им осигури защита от терористичната пропаганда. В настоящата статия се разглежда прилагането на националната *Стратегия за превенция* на Обединеното кралство, чиято цел е да възпира тези, които насърчават другите да станат терористи, както и да спре онези, които се радикализират и са привлечени от екстремистки каузи.

В продължение на повече от две десетилетия Стратегията за превенция на Обединеното кралство се стреми да предотвратява тероризма и неговите основни причини, включително чрез програми за предотвратяване на радикализацията за екстремистки каузи в училища, колежи и университети. Този подход се оказва противоречив и не е лишен от недостатъци. В настоящата статия се разглежда как Стратегията за превенция се справя с радикализацията на младежи в училища, колежи и университети, като се размишлява върху предизвикателствата в изпълнението ѝ и необходимите стъпки за предотвратяване на това една много малка, но все по-усъвършенствана малцинствена група от насилствени екстремисти да вербуват и радикализират деца и младежи за насилствените си идеологии.

1. Въведение – катализаторът на промяната

По време на опустошителната атака със самолети от Ал Кайда на 11 септември в Съединените щати, правителството на Обединеното кралство, подобно на САЩ и много други страни от развития свят, не разполагаше нито с усъвършенствана, нито с последователна междуведомствена стратегия за борба с международния тероризъм. С две думи, Обединеното кралство нямаше план, който да приведе в действие с някаква степен на непреклонност и който би могъл да представлява ефективна реакция на някое мащабно произволно нападение от Ал Кайда. Характерните черти на насилствения джихадистки тероризъм с неговите амбициозни цели, яростна идеология и незачитане на цивилни жертви – с привърженици, готови да дадат живота си в атентат – представляваха съвсем нови предизвикателства както за политиците и правителствените служители, отговорни за политиките, така и за разузнавателните и правоприлагащите агенции¹.

Веднага след 11 септември заплахата от екстремистки джихадистки тероризъм в Обединеното кралство беше оценена като сериозна, а многобройните заговори, засягащи британските интереси в чужбина и в страната, предизвикваха голяма тревога у органите за сигурност. През 2002 г. политиците започнаха работа по една стратегия за борба с тероризма в Обединеното кралство, наречена „CONTEST: CouNter-TErrorism STRategy“². По-късно тя беше представена пред британското правителство и приета през 2003 г. Подробностите за новата стратегия останаха поверителни и не бяха оповестени публично от правителството до 2006 г. – малко след координираните самоубийствени атентати, вдъхновени от Ал Кайда, срещу системата на обществения транспорт в Лондон на 7 юли 2005 г. Този опустошителен атентат, при който загинаха 52 невинни цивилни, се оказа катализатор за безпрецедентна промяна в политиката на Обединеното кралство за борба с тероризма.

Терористичната атака в Лондон на 7 юли допринесе за засилване на разминаването между географски закотвените специализирани полицейски ресурси и аморфната заплаха от разпръснати нейерархични клетки, свързани с Ал Кайда. Терористичната заплаха сякаш идваше от всички страни, като се внасяше по различни начини в Обединеното кралство или се връщаше от задгранични територии с лица, получили военно обучение или придобили боен опит на арената на военните действия в Ирак и Афганистан. Заплахата идваше и отвътре, от територията на Обединеното кралство; идентифицирана бе зараждаща се вътрешна заплаха, произтичаща именно от общностите, които държавният апарат за борба с тероризма се опитваше да защити. Заплахата беше и виртуална, като терористите се вербуваха, радикализираха, обучаваха и получаваха задачи онлайн в нерегулираната цифрова среда на киберпространството.

Непосредствеността и разнообразието на терористичната заплаха вътре в Обединеното кралство доведе до редица нови предизвикателства. В основата на много от промените, необходими за борба с вдъхновения от Ал Кайда тероризъм стоеше проблематичният преход към превенция или пресичане на тероризма. Този преход се налагаше от самоубийствения елемент в терористичните тактики и беше преход с дълбоки последици за националната сигурност. Полицейската дейност срещу политическото насилие – традиционно категоризирана като полицейска дейност, ръководена от разузнавателна информация и политически чувствителна – имаше исторически създадени структури, които до този момент бяха отдалечени, тайни и специализирани.

Съвременната еволюция на тероризма обаче породи важни нови тенденции и наложи нов подход от страна на полицията. Съвременният тероризъм вече включваше внедрени граждани наред с чуждестранните екстремисти. Макар това явление да не беше ново за други части на света, то със сигурност представляваше значителна промяна във Великобритания.

Начинът, по който членове на общностите в Обединеното кралство се повлияваха от крайния праволинеен наратив на проповядваната от Ал Кайда религиозната идеология беше предмет на сериозна тревога за британското правителство. Този праволинеен наратив, когато се съчетае със сложен комплекс от проблеми, обусловени от социални и икономически фактори, служи за манипулиране на индивидите към екстремистки възгледи, което подхранва заплахата от „домашен“ тероризъм. Да се разбере защо британски граждани се ориентират към екстремистки възгледи и да се създаде алтернатива, която да им позволи да се противопоставят на такива възгледи, беше нещо, което всички признаваха за ключово предизвикателство в борбата със съвременната терористична заплаха.

Като пряк резултат от това на преден план излезе необходимостта от достоверна и приложима разузнавателна информация за наблюдение и предотвратяване на тероризма, която беше добавена към по-традиционната тактика на преследване чрез наказателноправни процедури. Неотложността на преориентирането и реагирането на новите тенденции се прояви в правителствената стратегия „CONTEST“ за борба с международния тероризъм, структурирана в т.нар. „4P“ кампании, които включваха: „*pursue*“ (преследване) – за спиране на терористичните атаки; „*prevent*“ (превенция) – спиране на това хора да стават терористи или да подкрепят насилствените екстремисти; „*protect*“ (защита) – за укрепване на защитата срещу атентати; и „*prepare*“ (подготовка) – за смекчаване на въздействието на дадена атака, когато тя не може да бъде спряна.

Стратегията, която възникна от тази работа, имаше ясната стратегическа цел да даде възможност на обществото да поддържа условия на нормалност, така че хората да могат да си вършат нормалните дела, свободно и с увереност, дори в лицето на самоубийствени атентати. При разработването на структурата „предотвратяване, преследване, защита и подготовка“ на „CONTEST“, стратегията беше лесно разбираема като логичен наратив, превър-

ната в конкретни програми за действие сред всички правителствени структури, частния сектор и доброволческия сектор, и както се видя, способна да бъде актуализирана и разширена в отговор на развитието на заплахата. Важно беше такава широкообхватна стратегия да се опрости и фокусира, тъй като успешното ѝ изпълнение щеше да зависи от съвместен подход и от силата на партньорствата. С развитието на „CONTEST“ се постави допълнителен акцент върху превантивните начини, по които може да се разработи ранно идентифициране на терористична заплаха, произхождаща от Обединеното кралство.

2. Възникване на превенцията – практическо прилагане на политиката

Компонентът „превенция“ на „CONTEST“ беше насочен към борбата с радикализацията на отделни лица. Той си постави за цел да постигне това чрез преодоляване на структурните проблеми в Обединеното кралство и в чужбина, които биха могли да допринесат за радикализация, като например неравенствата и дискриминацията. Беше признато, че предотвратяването на тероризма и неговите основни причини изисква дългосрочен подход. „Превенция“ имаше за цел да възпре онези, които подпомагат тероризма, както и онези, които насърчават другите да станат терористи. Това изискваше промяна в средата, в която действаха екстремистите и онези, които радикализират другите. Освен това компонентът „превенция“ имаше за цел да се включи в борбата на идеите, да спечели сърцата и умовете, като оспори идеологиите, които според екстремистите могат да оправдаят употребата на насилие. Предотвратяването на насилствения екстремизъм остава ключова област на „CONTEST“ и е проактивният елемент на стратегията.

Правителството счита, че Обединеното кралство, подобно на много други страни, е изправено пред предизвикателството на тероризма и насилствения екстремизъм, при което много малка малцинствена група се стреми да навреди на невинни хора в името на идеология, която предизвиква разделение, омраза и насилие. При първото публикуване на „CONTEST“ през юли 2006 г. министър-председателят Тони Блеър изрази загрижеността си относно нарастващия обхват на насилие, вдъхновено от Ал Кайда, като заяви: „Този тероризъм няма да бъде победен, докато не се сблъскаме челно с идеите му, с отровата, която покварява съзнанието на поддръжниците му, в неговата същност, в сърцевината му“³. Ролята на правителството е да предприеме строги мерки за сигурност, необходими за опазването на хората, но се смяташе, че само реакция с мерки за сигурност не е достатъчна, за

да се намали терористичната заплаха. Смяташе се обаче, че една реакция, водена и задвижвана от местните общности, е изключително важен компонент за справяне с вътрешната терористична заплаха, вдъхновена от Ал Кайда. Самата същност на стълба „превенция“ на всяка стратегия за борба с тероризма се стреми да ангажира партньори, които да работят заедно, за да оспорят и разобличат идеологията, която одобрява и насърчава произволното насилие. Вдъхновените от Ал Кайда терористични заговори в Обединеното кралство, разкрити непосредствено след 11 септември и продължили след атентатите в Лондон на 7 юли, подчертаха неотложната необходимост да се спре привличането на хора, особено младежи, към незаконни дейности, свързани с насилствен екстремизъм. Затова „превенция“ определи приоритетите на своята реакция, като показва, че правителството трябва да разобличи и изолира защитниците на насилието и да защити местата, където те действат. Освен това правителството заяви, че местните власти, полицията и техните партньори в училищата, другите образователни институции и навсякъде имат решаваща роля в предотвратяването на насилствения екстремизъм, тъй като те разбират местния контекст. Те са в уникалната позиция да разговарят с местните общности, да изслушват техните тревоги и да дадат възможност на хората да застанат рамо до рамо, уверени в своето отхвърляне и осъждане на насилието.

Стратегията за превенция проникна в сърцевината на британските ценности, като правителството подчерта, че всеки има право да живее в безопасен и гостоприемен квартал, където да се чувства като у дома си. „CONTEST“ показва твърдото убеждение на правителството, че когато хората имат думата при разработването и предоставянето на публични услуги, тези услуги отговарят по-добре на потребностите им. Този набор от убеждения постави британските власти пред истинско предизвикателство: как да предотвратят това хората да възприемат екстремистки възгледи, без да се слагат етикети на тези хора, без да бъдат изолирани или без властите да се дистанцират именно от тези общности, с които искат да си сътрудничат и кои-

то иначе биха могли да помогнат за предотвратяването на появата на огнища на екстремизъм. Беше признато също, че една солидна стратегия за предотвратяване на насилствения екстремизъм, водещ до тероризъм, трябва да се ориентира и да проникне в сложна среда както онлайн, така и в реалния свят. Някои концепции в Обединеното кралство като ангажираност на общността, междуведомствена работа и обществено доверие – които днес са широко приети и практикувани в полицейската дейност в местните общности – трябваше да бъдат пренесени в борбата с насилствения екстремизъм. Следователно всички полицейски служители, а не само специализираните в борбата с тероризма, трябваше да участват в тези задачи, като се имаше предвид мащабът и обхватът на терористичната заплаха от родни радикализирани екстремисти. Така полицейската дейност за борба с тероризма се превърна в задача за всички в полицията, за всички техни стратегически партньори и за цялото общество. В Стратегията за превенция се подчерта, че всеки има право да живее в безопасен и гостоприемнен квартал, където се чувства у дома. Същевременно бе посочено, че никой квартал не може наистина да постигне успех, ако местните хора не определят своето бъдеще, като работят заедно за преодоляване на предизвикателствата, пред които са изправени. Освен това предотвратяването на тероризма в зародиш изискваше цикъл от устойчиви усилия, илюстриран във *фигура 1 – Цикъл на превенцията*, който включва противопоставяне на идеологията на насилствения екстремизъм и подкрепа на гласовете на мнозинството, повишаване на устойчивостта на общностите, справяне с недоволството, от което се възползват насилствените идеологии, прекъсване на дейността на онези, които са набелязани и вербувани за каузите на насилствения екстремизъм, и предоставяне на подкрепа за тях и институциите, за да отхвърлят екстремистките идеологии.

Дългосрочното решение за предотвратяване на тероризма е да се попречи на хората да станат терористи или да бъдат въввлечени в насилствен екстремизъм. Чрез Стратегията за превенция на британското правителство полицията и нейните партньори играят ключова

Фигура 1 – Цикъл на превенцията

роля в работата с местните общности, за да подкрепят хората, които са уязвими и могат да бъдат въввлечени в престъпна дейност, и да се противопоставят на онези, които подкрепят насилствения екстремизъм. Подкрепата за онези, които са уязвими и могат да бъдат въввлечени в насилствен екстремизъм, е ключов елемент от Стратегията за превенция на правителството на Обединеното кралство. За да бъде ефективен, този подход зависи от създаването и поддържането на партньорства, което изисква приемане на споделена отговорност и активно участие – подход, който продължава да бъде подлаган на изпитание заради радикализацията и вербуването на млади хора в полза на насилствени, екстремистки и терористични каузи.

3. Радикализация и вербуване – предотвратяване на терористични заговори на тийнейджъри

През юни 2006 г. бе арестуван Хамад Мунши, 16-годишен ученик от Лийдс в североизточна Англия, който бе обвинен по подозрение в извършване на престъпления, свързани с тероризъм. След ареста му полицията претърси дома на семейството му, като в спалнята откри портфейла му⁴. В него бяха намерени ръчно написани размери на автомат. Мунши притежаваше отлични умения в областта на информационните технологии и беше регистрирал и управляваше собствен уебсайт, на който е продавал ножове и екстремистки материали. Разпространяваше например информация за това как да се приготви напалм, както и как да се изработят детонатори за импровизирани взривни устройства (IED). Към момента на ареста си Мунши е бил пряко повлиян от излагане на екстремистка реторика и пропаганда в интернет, без семейството му, приятелите му и по-широката му социална мрежа да знаят за това. Към момента на извършване на престъплението Мунши е бил едва 15-годишен и е бил радикализиран от насилствената джихадистка идеология на Ислямска държава, но не само тази екстремистка доктрина е вербувала тийнейджъри за радикални каузи.

На 20 септември 2019 г. кралският наказателен съд в Лийдс осъди на пет години затвор едно момче, което се опитало да изработи бомба на 15-годишна възраст, по обвинения за терористични престъпления. По пътя си към радикализацията Кийрън Клиъри проучвал онлайн материали на крайната десница и антимюсюлмански материали и възхвалявал Адолф Хитлер. Присъдата на Клиъри последва едно изказване на най-висшия полицейски служител в борбата с тероризма в Обединеното кралство, помощник-комисар Нийл Басу от Столична полиция, който предупреди, че десният екстремизъм представлява най-бързо нарастващата терористична заплаха за Обединеното кралство. По време на презентация пред журналисти г-н Басу разкри, че около 10 процента от общо 800 те-

кущи разследвания за борба с тероризма в Обединеното кралство са свързани с крайнодесни екстремисти – значително увеличение в сравнение с предишните години. Той предупреди също така, че все повече тийнейджъри се увличат от крайнодесния екстремизъм. Когато полицейски структури за борба с тероризма в Обединеното кралство арестуваха Клиъри и претърсиха дома му през август 2018 г., те откриха устройство, пълно с шрапнели, което би могло да бъде превърнато в действаща CO2 бомба. В съда бе посочено, че тийнейджърът е проучвал тактики за изработване на бомби в дарк уеб и почти е създал оръжие с радиус на взрива от 30 метра, което би причинило максимални щети и смърт на цивилни.

Прокурорите обясниха пред съда, че Клиъри е казал на приятели, че ще „се развилнее“ и ще „убие много хора“ седмици след като е изработил устройството. Съдебните заседатели разбраха, че Клиъри е попаднал в полезрението на полицията за първи път на 13-годишна възраст и е бил насочен към британската програма за превенция в борбата с екстремизма за подкрепа и интервенция, но усилията за намеса не са успели да го спрат да превърне екстремистките си възгледи в терористични актове. Старши полицейски инспектор детектив Мартин Сноудън, ръководител на полицейската служба за борба с тероризма в североизточна Англия обясни при този тревожен случай, че Клиъри е прекарвал много време сам в интернет, като заяви: „Неговата мания по насилието и смъртта е особено тревожна, като се има предвид възрастта и уязвимостта му.

Въпреки многобройните опити да се отклони това момче от пътя на престъпността, поради ескалацията на поведението му, той беше арестуван и обвинен в тежки престъпления. Неговите онлайн търсения, съчетани с изработването на взривно устройство, имаха потенциал да изложат на риск безопасността на другите и не можеха да останат ненаказани“⁵.

Случаят с Клиъри ясно показва колко уязвими са тийнейджърите в училищна възраст спрямо екстремистката пропаганда в интернет,

но Клиъри не беше най-младият тийнейджър, арестуван и обвинен в престъпления, свързани с тероризъм в Обединеното кралство. Едва на 14 години, един ученик от Дарлингтън стана един от най-младите хора в страната, осъдени по обвинения в тероризъм. Момчето, чието име не може да бъде споменато поради възрастта му, се яви пред магистратския съд в Уестминстър през 2022 г., обвинено в притежание на терористична публикация. Той се призна за виновен по три обвинения в нарушение на раздел 58 от Закона за тероризма от 2000 г., като посочи, че е притежавал информация, която би могла да бъде полезна на лице, извършващо или подготвящо терористичен акт⁶.

Полицията заяви, че обвиненията са свързани с крайнодесен тероризъм. Тенденцията за тероризъм сред тийнейджърите не е характерна само за Обединеното кралство; много страни по света отбелязват увеличение на броя на младите и податливи на впечатления хора, които са заставяни да планират и извършват актове на насилие. През 2025 г. в Австрия осуетеният терористичен заговор на тийнейджъри за избиване на фенове на Тейлър Суифт, които присъстват на концерта от турнето „Era’s Tour“ във Виена, предостави допълнително доказателство, че повтарящите се атаки срещу препълнени обществени места от тийнейджъри терористи – радикализирани и вербувани от забранената терористична групировка „Ислямска държава“ (ИДИЛ) – остават значителна заплаха. Отмяната на концерта беше победа за насилствените екстремисти, които действат в цяла Европа и които активно биват насърчавани от онлайн пропагандата да се възползват от присъщите уязвимости на т.нар. „меки мишени“ като например стадиони и концертни зали – термин, който произтича от тяхната отворена природа и публичен характер.

Арестът на трима тийнейджъри от силите за сигурност в Австрия разкри плановете им за нападение, които, както изглежда, са имали за цел да комбинират използването на самоделни експлозиви с мародерски нападения с нож с намерението да причинят масови жертви, докато феновете се придвижват към мястото на концерта⁷. След

ареста им Владимир Воронков, заместник-генерален секретар на ООН по въпросите на борбата с тероризма, посочи, че Европа е изправена пред по-остра заплаха от „Ислямска държава – провинция Хорасан“ (ISIS-K) – филиал на ИДИЛ, пред който 19-годишен младеж се е заклел във вярност, преди да предприеме терористичния заговор срещу посетителите на концерта на Тейлър Суифт във Виена. Владимир Воронков заяви: „ИДИЛ действа предимно чрез клонове в различни части на света, а този, който бих определил като най-успешен и вероятно единствения, който действа последователно и на Запад и планира терористични атаки там, е ISIS-K. Тази групировка се счита за най-голямата външна терористична заплаха за континента“⁸. Непрекъснатото нарастване на броя на тийнейджърите, които биват индоктринирани от терористични идеологии в Обединеното кралство и в цяла Европа, продължава да буди тревога относно това как полицията и мрежата ѝ от партньори могат по-добре да разработят начини за идентифициране на ранни признаци и индикатори за развитие на радикализация, за да се предотврати привличането на тийнейджъри към терористични каузи.

4. Да играем своята роля – образование срещу екстремизма

Секторът на образованието има важна роля в предотвратяването на насилствения екстремизъм. Първо обаче трябва да приемем една неприятна истина: някои от действащите днес терористични организации са вербували деца за каузата си. Всички отговорни лица трябва да признаят, че терористите, действащи в Обединеното кралство и в цяла Европа, умишлено и систематично набелязват младежи, като вече има случаи на едва 13-14-годишни, замесени в дейности, свързани с тероризъм. В Обединеното кралство повечето от тийнейджърите, арестувани заради свързани с тероризъм престъпления, са получили образование в британски училища, а няколко от тях са проявили степени на уязвимост, докато са били в училищна възраст, преди да бъдат радикализирани като тийнейджъри. Целта на Стратегията за превенция в училищата е просто да се предложат възможности, които да помогнат на младите хора да разберат рисковете, свързани с насилствения екстремизъм, и да развият знания и умения, за да могат да оспорят екстремистките аргументи. Предотвратяването на появата на насилствен екстремизъм сред младежите в училищата подкрепя цикъла на превенция чрез:

- използване на процеса на преподаване и учене, за да се помогне на младите хора да развият знанията и уменията, с които да се противопоставят на екстремистките наративи;
- определяне на начини за предотвратяване на вреди на учениците от лица, групировки или други субекти, които пропагандират насилствен екстремизъм;
- предлагане на програми за подкрепа на учениците, които са в уязвимо положение;
- повишаване на устойчивостта на учениците и училищните общности чрез учебната програма, други възможности за учене или дейности;
- използване на стилове на преподаване и възможности в учебната програма, които позволяват изразяването на недоволство.

Да приемем, че потенциалната радикализация на младежите в училищна възраст е проблем, който трябва да бъде разрешен, е първата и най-важна стъпка в борбата с тази заплаха. Тя не може и не трябва да бъде пренебрегвана, но превантивните мерки в училищата изискват деликатна, внимателна и морално обоснована реакция – и все пак изискват реакция. В цялото правителство, и по-специално ведомствата, които отговарят за училищата, образованието, децата и семействата, се признава, че предотвратяването на насилствения екстремизъм в училищата е предизвикателен въпрос, който трябва да бъде споделено усилие между местните партньори и общности чрез дейности, съобразени с местните нужди. Младите хора представят бъдещето на обществото, което ги образова да разпознават различни рискове като употреба на алкохол, тютюн, електронни цигари, наркотици и хазарт. Важно е също така да се подкрепя благополучието на учениците, които могат да бъдат особено уязвими към вербуване и радикализация. Програмата за превенция в училищата служи за подчертаване на сложността на заплахата от съвременния тероризъм и на необходимия обхват на мерките за противодействие, за да се защити обществеността сега и в бъдеще.

Университетите и коледжите също имат важна роля в предотвратяването на тероризма. Те имат уникална позиция в Обединеното кралство в културно и правно отношение и предлагат цялостно образователно преживяване чрез съчетание от социални и академични възможности. Има обаче моменти, в които университетите се нуждаят от подкрепата на други агенции, за да гарантират благополучието на своите студенти. През 2008 г. Центърът за социална кохезия публикува резултатите от своето задълбочено и новаторско проучване относно нагласите към исляма в британските университетски кампуси.

Това проучване, което все още е най-изчерпателното към днешна дата, установи, наред с други неща, че студентите, които са активни в университетските си ислямски общества, са два пъти по-склонни да поддържат екстремни възгледи в сравнение със студентите, кои-

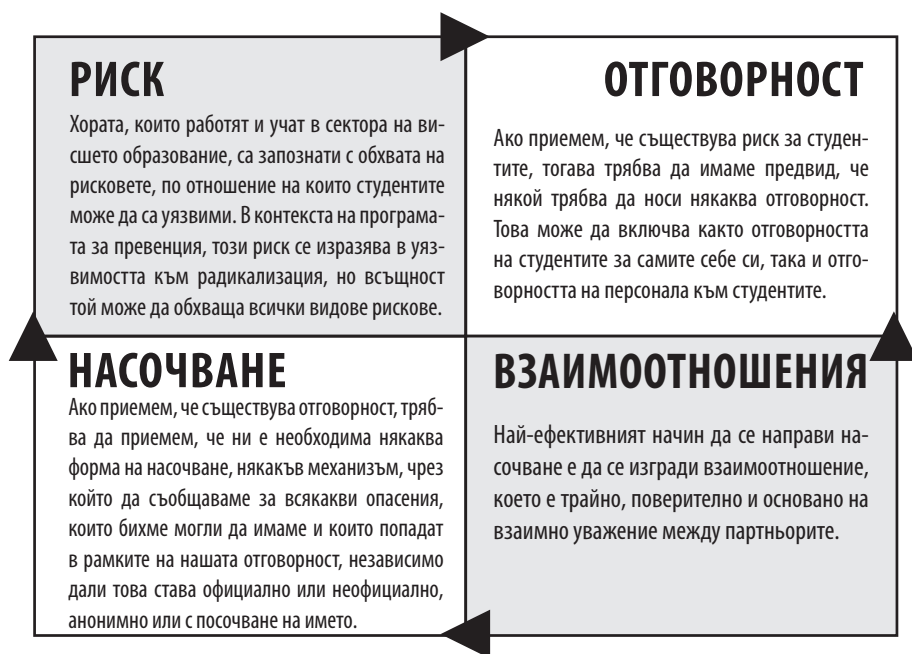
то не са членове на тези общества – включително, че убийството в името на религията е оправдано. Проучванията показват също, че над 30% от лицата, осъдени за терористични престъпления, свързани с Ал Кайда, в Обединеното кралство между 1999 и 2009 г., са посещавали университет⁹. В доклад за резултатите от проучване, публикуван през 2010 г. от Центъра за социална кохезия, със заглавие „Радикалният ислям в британските университети – изчерпателен списък на екстремистки оратори в британските университети“ се установява, че значителен брой студенти и възпитаници на британски университети са извършили терористични актове или са били осъдени за престъпления, свързани с тероризъм, както в Обединеното кралство, така и в чужбина¹⁰.

В доклада също се посочва, че над 30,71% от лицата, замесени в насилствен ислямистки тероризъм в Обединеното кралство, са имали бакалавърска или по-висока степен. От тях 19 души са учили в британски университет; 16 са завършили висше образование; трима са били на следдипломно обучение, а един е придобил следдипломна квалификация. Друго заключение на изследването е, че поне четирима души, замесени в терористични актове в Обединеното кралство, са били членове на ислямското общество на своя студентски съюз, а други шестима са учили в британски университет към момента на ареста им. В редица случаи на тероризъм както в Обединеното кралство, така и в цял свят, се твърди, че замесените лица са били радикализирани в британски университетски кампус.

Макар събраните от Центъра за социална кохезия доказателства да сочат категорично, че радикализацията на младите хора по време на следването им в университета представлява риск, това по никакъв начин не означава, че висшите учебни заведения носят вина за развитие на радикализацията. Предвид големия брой на студентите и тяхното многообразие, някои екстремистки организации се прицелват в конкретни институции с цел да радикализират и вербуват студенти. Като пряк резултат от тази възникваща заплаха, в Стра-

тегията за превенция се посочва, че институциите за по-нататъшно образование и висшите учебни заведения имат роля в намаляването на риска от тероризъм, като работят в партньорство за противодействие на терористичните идеологии, подкрепят тези, които са уязвими към радикализация, и сътрудничат с тези институции, в които се случва радикализацията. За да се изградят ефективни партньорства между полицията, колежите и университетите, полицейските служители трябва да използват показания във фиг. 2 по-долу модел „4R“ за намаляване на риска от радикализация в университетите, който включва основните елементи на процеса, свързани с риска, отговорността, взаимоотношенията и насочването (Risk, Responsibility, Relationships and Referral).

Фигура 2 – Модел за превенция „4R“: намаляване на риска от радикализация в университетите

За ефективното прилагане на Стратегията за превенция е важно полицейските служители, които работят с колежи и университети, да осъзнават, че трябва да зачитат академичната свобода и да осигуряват среда за изследвания и открит дебат, но в този контекст всички лица, заемащи ръководни длъжности в образователните институции, трябва да отчитат следното:

- колежите и университетите притежават някаква форма на риск за своите студенти и персонал;
- персоналът на колежите и университетите, студентите и полицията носят отговорност за това да спомогнат за намаляване и ограничаване на рисковете за обществената безопасност;
- механизмите за обмен на информация и насочване между колежите, университетите и полицията са от решаващо значение;
- партньорствата за сътрудничество и изграждането на взаимоотношения между колежите, университетите и полицията съставляват основата на бъдещата работа по идентифициране, ограничаване, намаляване и управление на риска за обществената безопасност.

Тези теми спомагат за създаването на опростения модел „4R“ за намаляване на риска в университетите. Полицейските служители, които работят с колежи и университети, може да намерят модела за полезен при обсъждането на това как програмата за превенция се вписва в работата със студенти и персонал. Положителният резултат от модела е, че рискът се намалява чрез изграждането на силни професионални взаимоотношения. Използването на модела „4R“ като основен инструмент за изграждане на партньорства между полицейските служби и университетите е ефективна рамка за обяснение как споделянето на информация и повишаването на осведомеността за уязвимостта могат да бъдат разбрани от хората, които работят в университетите. Той предоставя основа, върху която да се изгради положителна и продуктивна работна връзка. На практика изграждането

на дългосрочни стратегически партньорства означава, че колегите от полицията, колежа и университетите трябва да се опознаят, да споделят информация по подходящ начин и да работят заедно за решаване на предизвикателствата. От гледна точка на полицията в контекста на Стратегията за превенция, тези взаимоотношения не се отнасят до събиране на разузнавателна информация, а до обсъждане на рисковете от радикализация и съвместна работа за управление, смекчаване и намаляване на рисковете за обществената безопасност чрез осигуряване на подкрепа на уязвимите граждани като част от защитата на младите и уязвимите в обществото.

За да подчертае значението на превенцията на тероризма от страна на полицията и всички партньори, правителството на Обединеното кралство въведе един законов дълг за превенция чрез Закона за борба с тероризма и сигурността от 2015 г.¹¹. Този дълг изисква местните власти, училищата, колежа, висшите учебни заведения, както и здравните органи, затворите и пробационните служби, а също и полицията да имат предвид необходимостта от защита на хората да не бъдат въвлечени в тероризъм. Дългът стои редом до отдавна установените задължения на професионалистите да защитават уязвимите хора от експлоатация и от редица други злоупотреби.

Дългът за превенция залага в британското законодателство ролята и отговорността на всички институции да защитават лицата, уязвими към радикализация. Този дълг в Стратегията за превенция също така осигурява механизми и рамки за подпомагане на властите и институциите при изпълнението му, включително въвеждане във всички райони на Обединеното кралство на изискването за наличие на местни планове за действие в подкрепа на уязвимите лица; в някои райони тази подкрепа се осигурява чрез процес, известен като „Канал“ („Channel“). „Канал“ предоставя механизъм за подкрепа на лицата, които могат да бъдат уязвими към насилствен екстремизъм, чрез оценка на естеството и степента на потенциалния риск и предоставяне при необходимост на подходящ пакет за подкрепа, съобразен с индивидуалните потребности¹². Една междуведомствена комисия взема

решение относно най-подходящите действия за подкрепа на отделните лица, като отчита обстоятелствата им. Структурата, основана на партньорство, е подобна на съществуващите успешни партньорски инициативи, чиято цел е да подкрепят лицата и да ги предпазят от вреда, например наркотици, участие в нападения с ножове и бандитска култура. Подкрепата на лицата, изложени на най-голям риск да бъдат въввлечени в насилствен екстремизъм, се състои в отклоняването им от потенциалния риск на ранен етап, което предотвратява въвличането им в престъпна дейност. Участието в партньорството гарантира, че лицата в риск имат достъп до широк спектър от подкрепа – от отвличащи вниманието им дейности до осигуряване на достъп до конкретни услуги като образование, жилищно настаняване и заетост. Партньорите могат да включват в зависимост от местните обстоятелства: образователни, здравни, пробационни, затворнически, полицейски, социални служби, служби за деца и младежи, гранични агенции, доброволчески служби, благотворителни организации и членове на общността. При „Канал“ не става въпрос да се докладва или информира за дадени лица с цел те да бъдат наказателно преследвани. Става въпрос за общности, които работят заедно, за да подкрепят уязвимите хора на ранен етап, като предотвратяват въвличането им в насилствен екстремизъм. В момента има 28 местни координатори в повече от 70 местни власти. На хората в общностите, които имат опасения относно лица, които могат да бъдат уязвими, се препоръчва да се свържат с местната власт, полицията или друга надеждна местна организация за допълнителни насоки.

Ключовите фактори за успеха на Стратегията за превенция в училищата, коледжите и университетите са споделянето на опит и предизвикателства, изграждането на партньорства и създаването на платформа, чрез която да се постигне ангажираност и да се повиши осведомеността относно заплахата от тероризъм и насилствен екстремизъм, за да се гарантира, че общностите са по-спокойни и се чувстват в повече безопасност. Въпреки големите усилия на всички партньори в рамките на Стратегията за превенция и наличието на законов дълг за превенция, все още има сериозни проблеми.

Последните данни на Министерството на вътрешните работи на Обединеното кралство, публикувани през 2025 г., показват, че между април 2024 г. и март 2025 г. към програмата на Стратегията за превенция са били насочени 8 778 лица, което е най-високият брой от 2015 г. насам – откакто се води статистика¹³. Това представлява увеличение от 27% в сравнение с предходната година и отразява нарастващата загриженост относно радикализацията и защитата. Това оповестяване на данни съдържа официална статистика в процес на разработване за лица, насочени към програмата за превенция и подкрепени от нея поради опасения, че са податливи на радикализация. След първоначален скрининг и оценка, насочванията могат да бъдат предадени на междуведомствена комисия на „Канал“, когато съществува риск от радикализация. Данните на Министерството на вътрешните работи за 2025 г. от програмата за превенция показват, че най-много случаи са насочени от сектора на образованието (3 129; 36%), следван от полицията (2 631; 30%). Тези данни подчертават съществената роля, която играят учителите за осигуряване на ранна подкрепа на лицата, уязвими към радикализация, тъй като повечето сигнали са за лица на възраст от 11 до 15 години, като 36% от всички насочвания в периода 2024–2025 г. (при които възрастта е известна) са за тази възрастова група. Вторият по големина дял на насочванията през изминалата година обхваща лица на възраст от 16 до 17 години (13%). Като цяло данните за насочванията потвърждават съществената роля, която образователният сектор играе в идентифицирането на ранни признаци на радикализация. Те също така сочат към необходимостта от междуведомствено сътрудничество, особено когато има пресечна точка с психичното здраве и специалните образователни потребности и увреждания. Ключовият извод от наскоро публикуваните данни от Министерството на вътрешните работи за програмата за превенция е, че междуведомственото сътрудничество между партньорите е от съществено значение за успеха на превантивните мерки за защита и преодоляване на проблемите при прилагането на политиката на Стратегията за превенция.

5. Какви са необходимите поуки – проблеми с превенцията

Подобно на много други държави по света, Обединеното кралство е изправено пред реална и трайна заплаха от тероризъм и насилствен екстремизъм. Необходими са строги мерки за сигурност, за да се гарантира безопасността на общностите, но от решаващо значение е и превантивният подход, ръководен и инициран от местни партньори. Стратегията за превенция беше създадена в отговор на това дългосрочно предизвикателство, защото насилствените екстремисти постоянно се стремят да използват нови тактики и технологии както при планирането на нападения, така и при вербуването. Поради това Стратегията за превенция дава възможност на полицията да адаптира и засили своята реакция, за да възпира хората да се присъединяват към редиците на вербуваните. Като пряк резултат от прилагането на Стратегията за превенция, полицията придобива по-добро разбиране за общностите, на които служи, и се ангажира по-активно с общности, които до момента трудно е достигала, и работи по-тесно с ключови партньори — всичко това е от основно значение за изграждането на атмосфера на доверие, а не на недоволство и негодувание.

Прилагането на Стратегията за превенция е несъмнено предизвикателна и сложна област, която изисква цялостен подход за овластяване на общностите, противопоставяне на тези, които подкрепят насилието, и подкрепа на онези, които са уязвими от привличане към насилствен екстремизъм. Тя ще има резултат само ако полицията продължи да изгражда доверие и увереност чрез обновени и последователни дейности за ангажиране. Отговорността на полицията да прилага Стратегията за превенция не е краткосрочен приоритет, който да бъде преустановен, когато нивото на заплаха намалее. Заплахата от тероризъм остава висока в Обединеното кралство и е от основно значение полицейската реакция да остане динамична в отговор на насилствения екстремизъм, откъдето и да се появи той. Стратегията за превенция е нещо, което полицията извършва съв-

местно с партньорите си и всички общности с по-дългосрочна цел. Това е споделена цел и най-важното е, че тя сближава полицията с общностите, на които служи и които защитава.

Ранните усилия и първоначалните подходи на правителството на Обединеното кралство за прилагане на превантивни мерки за борба с тероризма чрез стратегията „CONTEST“ съвсем не бяха посрещнати с одобрение и подкрепа от всички. Мнозина в обществото бяха на мнение, че реакцията на правителството чрез Стратегията за превенция, водена от полицията, е била автоматична и не е успяла да създаде координирана и всеобхватна политика за справяне с терористичната заплаха след атентатите в Лондон на 7 юли. Лицата, които се противопоставяха на първоначалната Стратегия за превенция, бяха на мнение, че тя се възползва от емоциите на широката общественост, за да създаде впечатление, че правителството и полицията са твърди по отношение на тероризма и причините за тероризма, както се подхранваше от медиите и националната преса. Много общности от етническите малцинства също смятаха, че Стратегията за превенция, която представляваше правителствената политика, е насочена единствено към тяхната религия.

При разработването на Стратегията, някои аспекти на политиката за борба с тероризма на ниво местна общност накарата правителството и полицейските служби да се озоват в неизследвана територия. Никога преди това националната политика на централното правителство за борба с тероризма не е била пряко свързана по този начин с проблемите на местните общности. Срецу правителството и полицията бяха отправени обвинения в шпионаж на общностите и в криминализиране на цели общности като терористи, потенциални терористи или потенциални бъдещи терористи поради тяхната вяра и идеология. Въпреки твърдите възгледи против превантивния подход на правителството, трябваше да се преодолее предизвикателството да се защитят младите и уязвимите в обществото от вербуване и радикализация от страна на насилствени екстремисти.

За полицията, ангажирането на общността съвсем основателно представлява важна част от стратегията за превенция, която служи като отговор на по-широкото предизвикателство за борба със съвременния тероризъм и насилствения екстремизъм. Но неизбежно ще има още моменти, когато ще се появят неприятни търкания между полицейските действия, основани на разузнавателна информация и насочени към конкретни заподозрени в тероризъм вътре в общностите, и инициативите на Стратегията за превенция за по-широко взаимодействие с общността. Това вероятно ще бъде повтаряща се тема в работата за противодействие на тероризма във Великобритания през следващите години. Полицейските служби и техните партньори ще трябва да продължат да полагат усилия да обясняват действията си, за да са сигурни, че ще запазят общественото доверие. Не може и не трябва обаче да се позволява на това да отклони полицейските служби и техните партньори от продължаване на разузнавателната работа, която е необходима и съразмерна на терористичната заплаха.

С развитието на Стратегията за превенция все повече се признават многобройните форми на насилствен екстремизъм, с които трябва да се борим в днешна Великобритания, а не само онези, свързани с първоначалната цел на стратегията „CONTEST“ за борба с международния тероризъм от типа на Ал Кайда. Да се гарантира, че стратегиите за интервенция са насочени към най-уязвимите в британското общество, беше от решаващо значение за дългосрочния успех на предотвратяването на насилствения екстремизъм във всичките му форми. Основните предизвикателства в управлението на Стратегията за превенция от полицейските служби бяха спечелването и поддържането на подкрепата от местните власти и други партньори. Сред предизвикателствата пред Стратегията за превенция беше и справянето с обвиненията, че на прицел несправедливо са взети мюсюлманските общности или – още по-лошо – че са шпионирани.

Стратегията за превенция не се приема изцяло също и от университете и студентите, въпреки че целта ѝ е да подкрепи онези, които са уязвими, за да не се превърнат в терористи. Националният съюз на студентите във Великобритания счита, че езикът и подходът на Стратегията са проблематични, докато академичните среди изразяват загриженост относно потенциалното ограничаване на свободата на словото. Важно е полицията да не очаква, че студентите или персоналът ще приемат безрезервно Стратегията за превенция и нейния подход.

Всъщност ако полицията, която работи с колежи и университети, приеме предизвикателството и дебата, като същевременно е наясно с чувствителността, която студентите и академичните среди биха могли да имат, то Стратегията за превенция ще има много по-големи шансове за успех. Много политически и академични коментатори продължават да твърдят, че Стратегията има дефекти, като бъркат прилагането на правителствената политика за насърчаване на интеграцията с правителствената политика за предотвратяване на тероризма. Освен това коментаторите, които са настроени срещу Стратегията, твърдят, че тя не успява да се противопостави на екстремистката идеология, която е в сърцето на заплахата, пред която е изправено Обединеното кралство. Въпреки тези обвинения обаче Стратегията за превенция устоя, като е предмет на редовен независим преглед и актуализация от последователните правителства на Обединеното кралство.

6. От една заплаха към друга – бъдещето на политиката за превенция

Макар Обединеното кралство с право да е направило значителни стъпки към все по-отворена и насочена към обществеността система за национална сигурност, самата същност на борбата с тероризма остава вкоренена в превантивния дух. За да се предотврати тероризмът и да се направи видимо това, което другите не искат да знаем, борбата с тероризма трябва да се ръководи от разузнавателна информация и затова налага използването на тайни методи. Въпреки това не всички контрамерки трябва да бъдат обгърнати в тайна, за да са ефективни, а на съвременната фаза на борба с тероризма са се развили важни нови тенденции, успоредно с осезаеми стъпки към експанзия и локализъм. Борбата с тероризма в днешно време е подход, основан на сътрудничество.

Нито една правителствена агенция или ведомство не могат сами да защитят своята нация от разнородния обхват на терористичните заплахи, с които се сблъскваме у дома и в чужбина. За да се осигури една цялостна реакция, всички власти трябва сега да обединят експертния си опит чрез сътрудничество помежду си в интерес на нацията, което включва разузнавателни агенции, полиция, училища, родители и обществото като цяло, за да се предотврати развитието на екстремистки възгледи, които могат да доведат до насилие и терористични актове. Предотвратяването на тероризма и насилствения екстремизъм остава най-предизвикателният аспект на противодействието на тероризма във всичките му форми. Методите за предотвратяване на тероризма се оказаха противоречиви и не са лишени от недостатъци. Стратегията на Обединеното кралство за превенция се развива и актуализира непрекъснато от първоначалния си вариант, изработен след терористичните атаки на 11 септември в САЩ. Въпреки тези постоянни усилия за превенция, терористич-

ните групировки радикализират и вербуват млади хора за каузите си – проблем, който продължава да съществува.

Наученото от изпълнението на Стратегията за превенция във Великобритания през последните две десетилетия показва, че всички превантивни мерки – било то програми за училища, колежи, университети, пробационни служби, затвори или за широката общественост – изискват споделен, деликатен, внимателен и морално оправдан подход, подкрепен от механизми за непрекъснато наблюдение, за да се гарантира, че реакцията остава подходяща и пропорционална за справяне със сложните терористични заплахи както за безопасността на кварталите, така и за националната сигурност.

Да се признае, че потенциалната радикализация на младите хора в училищна възраст в съвременното общество е проблем на защитата, който трябва да бъде решен, е първата и най-важна стъпка, която всички власти трябва да предприемат, за да се противопоставят на тази постоянна заплаха – тя не може и не трябва да бъде пренебрегвана – и всички училища, колежи и университети се насърчават да предпазват поверените на грижите им деца и младежи, за да не приемат те екстремизма и насилствените идеологии, които могат да доведат до тероризъм.

1 Staniforth, A The Routledge Companion to UK Counter-Terrorism. (2012) Oxford: Routledge (ISBN 9780415685856) Available online: <https://www.routledge.com/The-Routledge-Companion-to-UK-Counter-Terrorism/Staniforth-Sampson/p/book/9780415685856> (Accessed 25 January 2026)

2 HM Government Counter Terrorism Strategy (CONTEST), (2023) Available online: <https://www.gov.uk/government/publications/counter-terrorism-strategy-contest-2023> (Accessed 24 February 2026)

3 Staniforth, A The Routledge Companion to UK Counter-Terrorism. (2012) Oxford: Routledge (ISBN 9780415685856) Available online: <https://www.routledge.com/The-Routledge-Companion-to-UK-Counter-Terrorism/Staniforth-Sampson/p/book/9780415685856> (Accessed 25 January 2026)

4 Staniforth, A Teenage terror: How do we educate the young against extremism? (7 October 2019) Policing Insight Available online: <https://policinginsight.com/feature/opinion/teenage-terror-how-do-we-educate-the-young-against-extremism/> (Accessed 25 February 2026)

5 Staniforth, A Teenage terror: How do we educate the young against extremism? (7 October 2019) Policing Insight Available online: <https://policinginsight.com/feature/opinion/teenage-terror-how-do-we-educate-the-young-against-extremism/> (Accessed 25 February 2026)

6 HM Crown Prosecution Service <https://www.cps.gov.uk/types-crime/terrorism#:~:text=Section%2058%20makes%20it%20an,containing%20information%20of%20that%20kind.>

7 The Independent Taylor Swift Vienna plot arrest (9 August 2024) Available online: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/taylor-swift-vienna-terror-plot-arrest-b2593822.html> (Accessed 2 February 2026)

8 ABC News After Taylor Swift concert plot, UN official calls ISIS-K 'greatest' external terrorist threat to Europe (9 August 2024) Available online: <https://abcnews.com/Politics/isis-greatest-external-terrorist-threat-europe-amid-foiled/story?id=112690609> Available online: (Accessed 15 February 2026)

9 The Guardian Radical Islam gains ground in campuses (27 July 2008) Available online: <https://www.theguardian.com/world/2008/jul/27/islam.highereducation> (Accessed 18 February 2026)

10 The Centre for Social Cohesion Radical Islam on UK Campuses - A Comprehensive List of Extremist Speakers at UK Universities (2010) Available online: <https://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2013/01/RADICAL-ISLAM-ON-CMAPUS.pdf> (Accessed 23 February 2026)

11 HM Government Prevent Duty Guidance: Guidance for Specified Authorities in England and Wales (2023) Available online: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/65e5a5bd3f69457ff1035fe2/14.258_HO_Prevent+Duty+Guidance_v5d_Final_Web_1_.pdf (Accessed 23 February 2026)

12 HM Government Channel and Prevent Multi-Agency Panel (PMAP) Guidance (2026) Available online: <https://www.gov.uk/government/publications/channel-and-prevent-multi-agency-panel-pmap-guidance> (Accessed 21 February 2026)

13 HM Government Prevent Programme Referrals - April 2024-March 2025 (2025) Available online: <https://www.gov.uk/government/statistics/individuals-referred-to-prevent-to-march-2025/individuals-referred-to-and-supported-through-the-prevent-programme-april-2024-to-march-2025> (Accessed 12 February 2026)

Тази аналитична статия е създадена в рамките на проект „Укрепване на капацитет, обмен на опит и изследователска дейност в сферата на сигурността“, с номер BG65ISPR001-3.004-0002, по договор № 812108-68-02.10.2024, финансиран по Програмата на Република България по фонд „Вътрешна сигурност“ за периода 2021 – 2027 г.

Цялата отговорност за съдържанието на материала е на неговия автор и фондация „Европейски институт“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на ЕС и Отговорния управляващ орган.